

JSSN 0136—7064

Агитатордык БЛОКНОДЫ

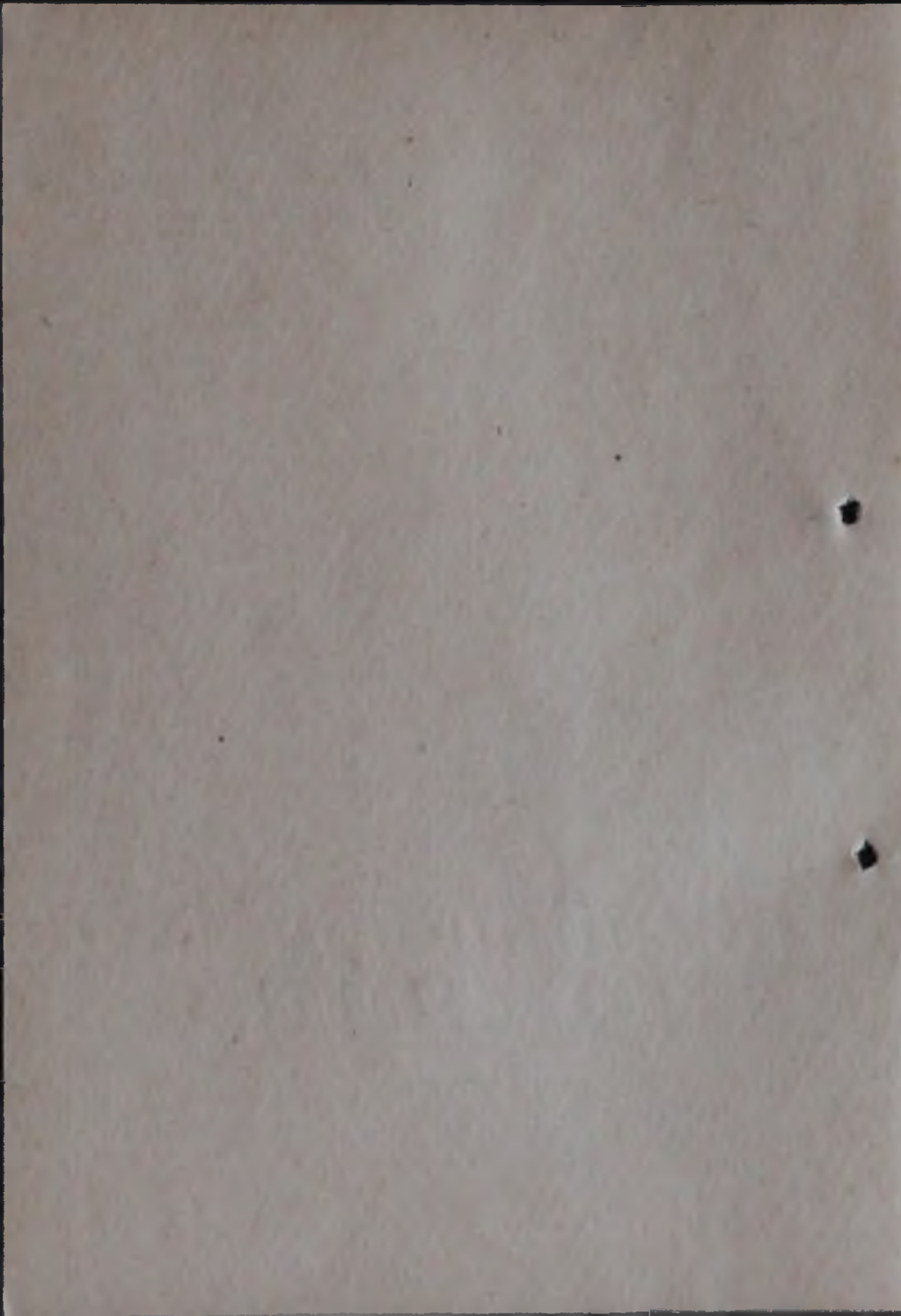
1987

ЯНВАРЬ

1 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

**КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүгү**

1987 j.
январь
1 №

**АЛТАЙДЫҢ ВИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ ВОЛУГИ**

Б А Ж А Л Ы К Т А Р

Жаңыртулардын ла түргендедеринин жолыла	3
Сүттин фермазы эртен кандый болор?	9
Уренчиктердин бригадазында	13
Лекция кычыраын жарандырап	17
Найылык ороондордын бирлиги тыгыйт	23
Иран-Ирак ортодо жуу-согуш: жуу-чактын учы-түби эки ороонго ло өскө государстволорго нени экелет	31

С О Д Е Р Ж А Н И Е

На пути ускорения и обновления	3
Какой быть молочной ферме завтра?	9
Ученическая производственная бригада	13
«Как наше слово отзовется...»	17
Крепнет дружба народов	23
Ирано-Иракская война: последствия войны для воюющих сторон и третьих государств	31

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 2.02.87. АН 10542. Формат 60×84/16.
Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,91. Тираж 350. Заказ 132.
Цена 4 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

ЖАҢЫРТУЛАРДЫҢ ЛА ТУРГЕНДЕДЕРИНИҢ ЖОЛЫЛА

Советтер орооны КПСС-тин XXVII съездинин исторический жолдорун жүрүмдө бүдүрери жанынан эрчимдүү иште, политический бийик көдүринде бойындын 70-чи жылдыгын баштады, эл-жонун бастыра жүрүмүндө жаан жаңыртулар болуп туру.

Он экинчи бешжылдыктын баштапкы жылында Туулу Алтайдын ишкүчиле жаткандары жакшы жедимдерге жедип алдылар. Областын промышленноз продукция эдип чыгарар планды бүдүрди. Иштин арбынын бийиктеткени ажыра план-үзеери 900 мун салковойго шыдар продукция эдилди.

Же оныла коштой промышленность жылдык планды бүдүреринде жаан жедикпестер болуп турганын темдектеер керек. Жеңил ле аш-курсак эдер промышленностьтын предприятиелери товарный продукция эдер планды бүдүн-жарым миллион салковойго жетире бүдүрбедилер. Продукция эдип чыгарарына чыгымдарды астадар жакылта бүтпеген. Кезик предприятиелер эдип турган продукция эмдиги ойдин некеттелерин жеткилдебей жат. Көп предприятияелер технический жепселдерин жаңыртпай турулар. Андый жедикпестер Горно-Алтайск городно кийим көктөр лө бөс согор фабрикалардын, абра-чак эдер заводтын ижинде бар.

Журт хозяйствонун продукциязын эдерин башкарган управлениелерди ле организацияларды бириктиреле, областта бирлик орган — агропромышленный комитет төзөлдү. Райондордо агропромышленный биригүлөр иштеп жат. Бу иш жакшы жедимдерге экелди.

Туулу Алтайдын журт хозяйствозынын ишчилери государственного сүт, түк ле ноокы табыштырар жылдык планды ойинен озо бүдүрдилер. Кажы ла уйдан саап алган сүт 1985 жылдагызынан 150 килограмм көп болды. Сүтти көптөдөринде эн жакшы жедимдерге Майма районнын уй саачылары жедип алдылар. Олор кажы ла уйдан орто тооло 2250 килограммнан ажыра сүт саадылар, эмезе онын алдындагы жылдагызынан 167 килограммга көп. Турачак районнын уй саачылары кажы ла уйдан сүт саап аларын 171 килограммга көптөттилер.

1986 жылда уй-малдын, койдордын тоозын көптөткөнүнүн, чыгымдарды аstatканынын шылтуунда, область государственного этти 3 мун тонна көп саткан. Кош-Агаш, Улаган, Кан-Оозы райондордын хозяйстволоры государственного эт табыштырар жылдык планын ойинен озо бүдүрдилер.

Откөн жылда аштын ла азырал культуралардын бийик түжүмин жуунадып алган. Малга азырал эдер ашты, онын алдындагы жылга көрө, 10 мун тонн, сенажты 20 мун тонн, силосты — 10 мун тонн эмезе 15 мун тонн азырал единица көп белетелди. Малдын азыралынын ток болор чыгынды бир эмеш жаранды.

Журт хозяйствонун материально-технический аргалары тынган. Колхозтор ло совхозтор 500 трактор, 272 автомобиль, 85 комбайн, бастыразы 9 миллион салковийдын техникасын садып алдылар.

Агропромышленный комплекс социальный керектерге жаруны тынгытты. Текши ич кеми 35 мун кв. метр туралар, 104 үренчик үренер школдор, балдардын 400 жерлү садтары ла яслялары, 150 кижжи отурар клубтар тудулган.

1987 жылдын түжүмине сугарылган 6,1 мун га, кургадылган 1,6 мун га жер белетелген. Агропромнын специалисттери 140 мун гектар кырада 374 севооборот тургузала, оморды тузаланып баштадылар. Саап турган бастыра уйлардын 32 проценти поточно-цеховой системага көчүрилди.

Коллективтин ле биленин подрядыла иштеери элбеп туру. Бүгүн областьта кой, эчки, жылкы ла аг өскүреринде бастыра улус, сүт фермаларда ишчилердин 57 проценти коллективтин подрядыла иштеп турулар.

Журт хозяйстводо коллективтин подрядына көчөри, хозрасчетло иштеери, жану технология тузаланары једикпесту төзөлгөннн база темдектеер керек. Кезик райондордо ветеринарлардын ижи коомой төзөлгөнннен улам, мал оорыйла, өлүп турганы астабайт.

Мал кыштадып турганында јаан тутактар бар. Ондой ло Көксуу-Оозы райондордын хозяйстволорында азырал јибидип белетеер цехтер ле кухнялар коомой иштеп јат. Ондой райондо кажы ла тын уйга конок туркунына 0,1 килограмм, Көксуу-Оозы райондо — 0,5 килограмм азырал белетелип јат.

Область јаскы кыра ижине белетенери јанынан тын сондоп туру. Кышкы өйдө агрономдорды ла механизаторлорды аш өскүреринде интенсивный технологияла иштеерине үредип белетеери коомой төзөлгөн. Кыраларга өтөк лө минеральный удобреннелер тартып төгөри жылбай туру.

Бастыра бу једикпес-тутактарды тургуза ла јоголторы јанынан хозыястволордын башкараачылары, партийный организациялар кичеенер учурлу. Он экинчи бешјылдыктын баштапкы јылында бистин ижисте болгон једикпестерди түрген јоголтконынан 1987 јылдын программазы јенүлү бүдери камаанду.

Бешјылдыктын экинчи јылында јангы јаан задачалар тургузылды. 1987 јыл — јаан јангыртулар эдетен, јангы технологияла иштейтен, јангы эп-сүме тузаланатан јыл болуп јат. Јангы айалгаларда промышленность, агропромышленный комплекс, транспорт, связь, бытовой јеткилдеш, саду иштеер.

Быјыл промышленностьтын предприятиелери товарный продукцияны 1 миллион 100 мун салковойго көптөдөри пландалган. Иштин арбыны 3 процентке өзөр учурлу. Иштин арбынын ол кире өскүрерге науканын ла техниканын јангы эдимдерин тузаланар, предприятиелерди эки-үч сменада иштеерине көчүрер керек болор.

Албаты тузаланар товарларды көптөдөр лө улусты бытовой јеткилдеер программа аайынча өдүктөр көктөдөри — 2, калаш быжылары — 11, кондитерский эдимдер 21 процентке көптөдөр.

Горно-Алтайскта калаш быжыар ла кирпич эдер заводтор ло «Подгорный» совхоз-завод технический јангырта јепселер.

Јурт хозыяствонун текин продукциязы 15 процентке көптөдөр. 1987 јылдын планында этти иштеп аларын общественный сектордо, анайда ок улустын акту бойынын болушту хозыяствозында көптөдөри темдектелген. 1987 јылда государственного 30800 тонн эт садары пландалган, эмезе он биринчи бешјылдыкта јылына белетеп алганынан 4,5 процентке көп.

Улустаң малдын ла куштын эдин садып алары 1986 јылдагы јакылтадан 17,5 процентке көп пландалды.

Он экинчи бешјылдыктын экинчи јылында государственного 42500 килограмм сүт садары пландалды, ол 1986 јылдагы планнан 1,5 процентке көп. Түк садары — 2,7, мөт — 4,3, ангын мүйүзин — 0,6, јиллектерди ле фрукталарды садары — 6 процентке көптөдөри темдектелген. Картошконун ла маала ажынын планы 1986 јылдын кеминде арткан.

1987 јылда областта баштапкы катап интенсивный технологияла 4430 гектар јуртхозыяственный культуралар, ол тоодо 2700 гектар аш кыралап өскүрилер. Онын шылтуунда малдын азыралын белетеери 217,7 мун тонн азырал единицага једер. Ол 1986 јылда белетелгенинен 13 процентке көп.

Азыралды тынгытканы малдын продуктивностун бийиктедер. База үзеери 6000 уй поточно-цеховой системага көчүрилер. 18 мунг койлорды ла эчкилерди эрте жаскыда төрөдөр. Бозуларды профилакторий-үкпектерде өскүрерин 1400 тынга көптөдөр.

Агропромнын планынын аңылузы — жаңы эп-сүме, технология тузаланганы ажыра этти, сүтти, түкти ле журт хозяйствонун өскө дө продукциязын көптөдөтөнн.

Капитальный строительстводо Аш-курсактын программаны ла албаты тузаланар товарларды көптөдөр, улусты бытовоей жеткилдеерин жарандыар программаны бүдүрери ле колбулу объекттерге чыгымдарды көптөдөри пландалган.

Улус журтап жадар тураларды көптөдө tudарына jaан аяру эдилер. Жыл чыгара бастыраы 84 мунг кв. метр туралар tudары темдектелген. Улус бойлоры ла кооперативтер ажыра 16 мунг кв. метр туралар tudуп алар, ол 1986 жылдагызынан 4 мунг кв. метрге көп.

Албатынын үредүзинин ле су-кадыкты, корырынын материальный аргалары там жаранар ла тыңгыр. 1987 жылда балдардын 755 jerлү садтары ла яслялар, 2695 бала үренер текши үредүлү школдор tudулары пландалган.

Областыа государственный ла кооперативный саду, 1987 жылдагызына көрө, 6,4 процентке көптөдөри темдектелген. Жаңы магазиндер tudулар, тартып жүрүп садыжары элбеер, ыраактагы малчыларга, агаш кезеечилерге керексиген товарларды жетирип садары тыңгыр. Садунун материально-технический базазын тыңыдарына 3 миллион салковой капитальный чыгымдар эдилер.

Быыл 1-кы июльдан ала садыжып турган предприятие-лер бүткүл хозрасчетко, бойлорын акчала жеткилдеерине көчөр. Оныла колбой садуну пландаарын, ишчилерди материальный жылбиркедерин жарандыар керек. Садуну пландаарында ла элбедеринде jerбойындагы Советтердин учуры jaандаар.

Албаты-калыктын жадын-жүрүмин жарандыар иштерде бытовоей жеткилдештин учуры сүреен jaан. 1987 жылда областыа улусты бытовоей жеткилдеерин 8,4 процентке көптөдөри пландалган. Областыа бу иштин текши кеми, 1986 жылдагызына көрө, 13 процентке көптөйлө, 5,8 миллион салковойго jeдер.

1987 жылда областыа капитальный строительстводо подрядный организациялар бүдүретен программа 16 процентке өзөр, ол тоодо «Горно-Алтайскагроуэртстрой» трест аайын-

ча — 3 процентке, «Горно-Алтайсксуустрой» трест — 4 процентке, Катуньгэсстрой» СУ — эки катаптан ажыра өзөр.

Быжыл радиотелетрансляционный станциянын жаңы туразы бүтсе, областта бндү телекөрүлтенин эки программазын жакшы көрбөр, «Маяк» станциянын радиоберилтезин угар аргалу болор.

Типографияны элбедерине ле жаңырта жепсеерине, Шебалинде жаңы мылча тударына акча берилген. Городто 16 мун кв. метр туралар тудуп бүдүрери, 2,5 км жылу сеть, 10,7 км суупровод, 28,8 км электросеть өткүрери пландалган.

Горно-Алтайскта 1176 жерлү, Маймада 640 жерлү школдор, городто краеведческий музейдин туразын, 140 жерлү балдардын садын тудуп бүдүрери темдектелген.

Горно-Алтайскта областной больницын хирургический отделениезинин, медицинский училищенин тураларын, гостицианы тудуп баштаар.

Строительдердин алдында турган задача — берилген акчаны түгезе тузаланары, бүдүрип турган иштин чындыын жарандылары, социальный керектерди жарандылары жаңынан жакылтаны бүдүрери.

1987 жылда автомобильный транспортло кош тартарын жарандылар иштер темдектелген. Жүзүн-башка кошторды, 1986 жылдагызына көрбө, 11 процентке коп тартары пландалган.

Жолдор жазаарына 15 миллион салковойго шыдар акча берилип жат. Ол 1986 жылда берилгенинен 2 миллион салковойго коп. 16 км жаңы жолдор жазалар. Горно-Алтайск — Чой — Устиги-Бийск, Жабаган — Беш-Өзөк — Шебалин ортодо жол өткүрер иш оон ары тыгыыр. Новосибирск — Бийск — Ташанты ортодо трактта 30 километр жолды гудрондоор.

Связьты жарандылар иш оон ары тыгыыр. 1987 жылда Шебалинде связьтын узелин тудуп бүдүрер, Кош-Агаштагы узелди жаңырта жазаарын божодор, Кош-Агаш районнын колхозторында 290 номерлү АТС тургузала, иштеди баштаар. Почтанын, телеграфтын ла телекөрүлтенин ижин жарандылар. Радиоточкалардын тоозы 2400-ке көптөбөр. Акташ — Кош-Агаш ортодо радиорелейный линия өткүрер.

Улусты одынла, таш-көмүрле жеткилдеерге Турачакта, Шебалинде ле Ондойдо райтопсбыт тззбөр.

Жербойнын стройматериалдарын эдери чик жок көптөбөр. Черет өртөп билетерин 1,6 катап көптөдөлбө, 5,7 мун тоннага жетирери, кирпич эдерин 1,5 катап көптөдөри пландалган. Кош-Агаш райондо Чапаевтин адыла адалган колхозто кирпич эдер сезонный заводты бүдүрер, база андый ок завод-

торды Майма райондо Кызыл-Өзөктө, Кан-Оозы райондо
Талицада ла Жабаганда тудуп баштаар.

Бистинг областьтын он экинчи беш жылдыктын экинчи жы-
лында 1987 жылда экономический ле социальный өзүмнинг пла-
ны бастыра иштерде ле жүрүмде жаңыртулар эткени ажыра
өзүмди түргендедери жапынан партиянын XXVII съездининг не-
келтелери аайынча тургузылган. Туулу Алтайдын ишкүчиде
жаткандары областьтын партиянын организациясына башкар-
тып, Улу Октябрьдын жетенинчи жылдыгына учурлаган мөрөй-
ди элбеделе, быжылгы жылдын пландалган жакылталарын ойи-
ненг озо бүдүрери учун тартыжар учурлу.

Сүттин фермазы эртен кандый болор?

Туулу Алтайдын колхозторында ла совхозторында мал өскүрерин жагырта төзөйтөн жарамыкту эп-арга табары жанынан элбек иш өдүп жат. Хозяйствонун бойында специализация эдери, хозяйстволор ортодо ортоктожоры ченелет, башка-башка жерлерде сүт көптөдөр ишти поточно-цеховой система-ла канайда төзөгөнн тузалу болоры шинделет. Бу система кыскарта алза мындый.

Сүттенгир уйлар өскүрер иште саанчы уйларды бастыра өйгө оператордын (уй саачынын) колына берип салганы жакшы. Бу системада баштапкызы — саадырып соолгон уйлардын цегин. Оро субай уйларды төрөөрдөн 60 күн озо кийдирер. Ороонго ле жарамыкту өй. Цехте уйларды буулабас, солынбас калын өлөн эмезе салам төрөнтиде тудар. Кажаннан уйларды улай ла чеденге чыгарар, анда салган өлөндө жайым жидирер; сугаттан суу ичип турар аргалу эдер. Цехтин (кажаннын) ичинде кажы ла уйга 5 квадратный метр, тышкары чеденде — 8, өлөндөнөр, жулукту ла кожымак азырал жирери — 0,5 метрден ас эмес болор учурлу. Чеденнин ичинде автосугат болгонына үзеери, уйга жидирер өлөн салатан жал болуп жат. Оны чеденде бир катап өлөңгө толтырып салар. Сенажты, силосты, өлөннин кулурын уйды улай азырайтан жалалга салып жидирип жат.

Желдеп келген уйларды төрөөрдөн он күн озо соолгон уйлардын цегинен төрөдөтөн цехке көчүрер. Мында үч бөлүк: төрөөр алдында туратан, төрөдөтөн лө төрөгөн кийинде уй туратан кыптар (секциялар). Уй төрөөрдөн озо лө төрөгөн кийинде кыпта буулап салар, төрөдөтөн кыпта бош турар.

Онон арыгы бөлүк — саайтан ла үренделтиретен цех. Мында уйлар 60—90 күн турар. Бу цехте иштеген улус уйлардын сүдин көптөдөр аргазын табарга ла үренделтирге кичеенип жадылар. Төрөгөн уйлардын уурак сүдин түгезе саап божогон лө үренделтирген сонында сүт көптөдөр цехке көчүрер.

Бу цехте иштеген улустын алдында турган задача — уйларды сүттенгир эткеднй ток азыралла азырап, минеральный кожымактар берип, сугарып, чике саап, продуктивностын бийиктедери, сүт койу ла ару болорын кичеери.

Саап турган уйларды цехтерге бөліген технологияда жаан учурлузы — уйларды төрөдөргө лө көп сүт саап аларына белтегени. Оны озочылдардын: Майма райондо «Чуйское» ОПХ-да, Карымдагы, Шебалин райондо, Эжегандагы, «Шебалинский» совхозтордо, СССР-дин наукалар Академиязынын Сибирьдеги бөлүгүнүн ченелте өткүрер хозяйствозында, Көксуу-Оозы райондо ССР Союзтын 60-чы жылдыгынын адыла адалган совхозто кажы ла уйдан көп сүт саап алаачы уй саачылардын ижинин ченемели көргүзөт.

Уй желдеп жүргөн ойдин калганчы 100 күнннде ичиндеги бозунун эди-каны 80—90 процентке өөрип, тыны кирип жат. Оныла коштой уйдын бойынын эди-каны тыгып, сүттенир болор аргалары көптөйт. Уй соолгон өйдө тирүүгө бескезине кожулган кажы ла килограмм согында саап турган өйдө, сүтти 15—20 килограммга кожорын өткүргөн шинжү көргүст.

Симментал укту уйларды кезик жерлерде соолгон өйдө ала, комбиазыралла азырабай, малдын азыралын чеберлеп, кымакайлап турус деп айдышканы жастыра. Желдеп келген уйларды талдама концентраттарла, минеральный кожымакту комбиазыралла ток азыраганы тын тузалу: су-кадык бозу чыгар, уйлар сүттенир болор, эди-каны бек, чыдамкай болор.

Уйларды шак анайда кичееп, азырап турганынын шылтуунда Шебалин районнын озочыл уй саачылары В. Тамарова, В. Балбина, Р. Санашева, А. Образцова бийик једимдерге једип алып турулар.

Сүттенир уйлар өскүреринде зоотехнический культуранын некелтелерин Устиги-Оймондо, Мультыда, Коротыда, Чаргы-Оозында кичееп бүдүрип, көп сүт саап алып јадылар. Коргондогы совхозто керектер ондолып барып јат.

Желдеп келген уйларды тын кичееп, ток азыралла азырагадый аргалар кажы ла хозяйстводо јеткил бар. Олор тойу, јакшы кичеемелде, олорды бойынын бу ижин сүүп турган улус азырап турган болзо, сүт көп, бозу чон болорында аланзу јок.

Майма райондо ченемел өткүрер «Чуйское» хозяйстводо мындый иш өткүрип ченеп көрдилер. Мында тундештирерге јелдеп келген симментал укту уйларды эки бөлүк эдип бөлидилер. Кажызында ла 10 уйдан. Баштапкы бөлүк уйларды хозяйстводо бастыра уйларга берип турган азыралла азыраган. Экинчи бөлүгин дезе, өлөннин кезигин силосло, комби-азыралла солып азыраган. Кажы ла учуралда азыралдын кеми ле ток болор чындыйын туней — уйлардын конок тур-

кунына азыралы — 8,5 азырал единица, протеини—912—923 грамм.

Ток болор чындыйы түней, је азыралдар башка болгонынан сүттенири, тирү беске кожулары база өрөлү-төмөндү болды.

Баштапкы бөлүк уйларга конок туркунына 15 килограмм өлөн, 2 килограмм өлөн-кулур јидирген. Экинчи бөлүгине 10 килограмм өлөн, 3 килограмм силос, 2 килограмм комби-азырал, 2 килограмм өлөн-кулур берип азыраган. Экинчи бөлүк уйлардан јыл чыгара кажы ла уйдан койузы төрт проценттен 2725 килограмм сүт сааган. Ол баштапкы бөлүк уйлардан саап алганынан орто тооло 131 килограммга көп болды. Тирүге бескези конокко 815 граммнан кожулган. Ол баштапкы бөлүктегизинен 22,4 процентке бийик.

Уйларды канча кире сааганынан продуктивносты кандый болотонун база ченеп көргөн. Анайда конок туркунына үч катап сааганы астамду болгоны јарталган. Уйларды эртен тур, түште ле энирде саап турза, эки катап сааганына көрө, сүт 20 процентке көп болуп турган. Анайда конокко үч катап саап келерде кажы ла уйдан јыл чыгара койузы төрт проценттен 2750 килограммга шыдар сүт саап алдылар: эки катап сааган уйлардан 160 килограммга көп.

Сүттенир уй өскүрер иште поточно-цеховой системаны турзаланары — бүгүнгү күннин некелтези. Сүт көптөдөр јаны технологияла иштеп баштаарына элден озо Көксуу-Оозы ла Шебалин райондордын совхозторы көчөр учурлу. Олордо бүгүнгү күнде саап турган уйлардын тоозы көп. Јаңы технологияга көчөринде јаан чүм јок. Мында јаңыс ла чокым төзөмөл иш ле чике башкарту, учет керектү.

Эртенги күнде бистинг областта сүт-товарный ферма кандый болгоны јакшы? Ол јанынан ученийлардын ла озо чылдардын шүүлтези бар. Јурт хозяйстводо ченемел эдер Горно-Алтайский станциянын научный ишчилери көп јылдардын туркунына иште ченеп көрөлө, мындай түп шүүлте эттилер. Туулу Алтайда башка-башка јерлердин аайыла саап турган үүрде (фермада) 400—800 уй болоры эптү. Олордын кажызынан ла јыл чыгара орто тооло 2500 килограммнан ас эмес сүт саап турар. Јылдын ла саап турган уйлардын 25 процентин кунајындарла солыыр. Бир центнер сүт саап аларына 130 азырал-единица, 3,8 кижичас иш чыгымдаар, механизациянын кемн 80 процент, кажаанда бир уй турар јердин баазы 1000—1200 салковой, сааган сүттин 90 проценти баштапкы сорт болор.

Поточно-цеховой системанын технологиязыла иштеерде уйларды буулайла, сабаттарга эмезе сүт агып барар јазалга саап јат. Азыралды механизмдердин болужыла берер. Бастыра иш коллективтин подрядыла тӱзӱлӱр, акча-јалды саап алган сүт, онын чындыы аайынча кажы ла киж иште турушкан кемиле тӱлӱбӱр, пландар ажыра бӱткени, сүт ару ла койу болгоны аайынча сый акча берилер.

800 уй саап турган ферманын коллективинде бастыразы 45 киж иштеер. Ол тоодо уйлар кичееп азырайтан 10 киж, уй саайтан 12 оператор (уй саачы), 6 бозу азыраачы, фермага ӱлӱн тартып экелетен, уйларга азырал беретен, азырал јибидип, колынтылап јазайтан цехте иштеп турган механизаторлор, ӱскӱ дӱ болушчы ишчилер, специалисттер.

Јылына кажы ла уйдан орто тооло 2500 килограмм сүт саап аларга одордо јиген ӱлӱнлӱ кожо 35,4 центнер азырал единица чыгымдалар.

Фермада иштеп турган улуска иштейтен ле культур амыранатан јарамыкту ајалга болор.

**(ШУУЛТЕЛЕРДИ ЈУРТ ХОЗЯЙСТВОВО
ЧЕНЕМЕЛ ӱТКУРЕР ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ
СТАНЦИЯ БЕЛЕТЕГЕН)**

Уренчиктердин бригадазында

Майма райондо Кызыл-Өзөктөги орто үредүлү школдо үренчиктердин производственный бригадазы 1970 жылда төзөлөлө, онон бери ижи жаантайын жаранып келди. Уренчиктердин ижин төзөөринде жаш өскүримди ишке тазыктыратан жаңы эп-сүмө тузаланылып жат. Ол амадула областьтын ла крайдын школдорында бар эн артык производственный бригадалардын ченемелин жууп, жарамыкту болгонун бойында тузаланып жадылар.

Эмдиги өйдө бригадага 10 га жер (база 10 га парлаган кузлее жер), колбоштыратан инвентарлуу ДТ-75, МТЗ-80 тракторлор, ГАЗ-52 ле ГАЗ-53 автомобильдер берилген. Бригада жыл чыгара башка-башка көп иш бүдүрүп жат. Анда 12 звено төзөлгөн: жер ижинин ишчилери, мал өскүрөөчилер, механизаторлор, агаш өскүрүп кичеейтен балдар, өскөлбори де. Бастыра ишти бригаданын соведи башкарат. Звеноводтор — бригаданын совединин члендери.

Уренчиктердин производственный бригадазы Кызыл-Өзөктөги совхоз-техникумнын приказыла 1984 жылдан ала хозяйствонун ижинде аңылу бригада эдип жөптөлгөн. Эмди бригаданын подрядыла иштеп туру.

Кажы ла жыл февраль—март айларда бригада совхозтын дирекциязынан хозрасчетло иштейтен жакылта алып жат. Анда бүдүретен иштин программазы, улустын тоозы, берилген техника, чыгымдайтан акчанын ла материалдардын кемн айдылат.

Совхозтын дирекциязынан алган жакылтаны бригаданын совединде шүүжерде анда парткомнын качызы, хозяйствонун экономизи ле өскө дө баш специалисттери, профкомнын председатели туружат. Онын соңында школдын ла хозяйствонун ортодо договор эдилет, кыраны удобрениелерле жарандырганынан, сүрүп тырмаганынан ала түжүмин жуунадарына жетире бастыра иштердин технологический картазы тургузылат.

Бригадада лицевой счет бар. Ого бүдүргөн иштин кемин, ого эдилген чыгымдарды, иштеп алган продукцияны бичип жат. Темдектезе, 1986 жылга үренчиктердин бригадазына мал-

га азырал эдер свекланы кажы ла гектарда 125 центнерден өскүрүп жуунадала, совхозко 1250 центнер табыштырар жакылта берилген. Ол учун бригаданын члендерине тариф аайынча 3703 салк. 91 акча төлөөр, же балдардын ижи, классность учун районнын коэффициенти ле кожо, бастыразы 5000 салковой төлөөр эдип темдектелген.

4500 салковойдын материалдары (үрөн, удобрениелер, күйдүрер-сүркүштеер материалдар, техниканы, автомашиналарды жазаарына, өскө дө керектерге) чыгымдалары пландалган. Бастыра продукцияны иштеп алатан көнү чыгымдар 9500 салковой болды. Кажы ла центнер свекланы кыралап өскүреле, жуунадып аларына 7 салк. 60 акча чыгымдаары темдектелди.

Уренчиктердин бригадазынын кажы ла членине хозрасчеттин жакылтазы берилет, ол нени эдетени, кандый ишти качан бүдүрөтени айдылып жат. Уренчиктер бригаданын члендеринин текши жуунында жакылтаны бүдүрери жанынан болорына социалистический молжулар алып жадылар. Молжунын амадузы: «Бойыстын кырасты Ильичтин сүреен жакшы чындылыу кыразынды эдип алалы».

Ишжалды совхоз бирлик наряд аайынча чотоп жат, бригаданын члендерине дезе кажы ла кижинин иште турушкан кемиле: ижин «5» темдекке бүдүргөн уренчикке акча-жалды тарифке үзеери 1,2 процент, «4» темдекке — 1,0 процент, «3» темдекке бүдүрзе — 0,8 процент төлөөр.

— Уренчиктердин производственный бригадазында ишти коллективтин подрядыла төзөп, эки жыл иштеп келерде, журт-хозяйственный производствонун экономиказын балдар жакшы ондоп, ишти канайда төзөйтөнин, чике башкаратанын, иш учун төлөйтөнин, чеберлеп кымакайланатанын, общественный производствоны канайда жаан астамду эдетенин түргөн биле берери жарталды.

Ишти жаны эп-сүмеле төзөп башкарганыла кожо социалистический мөрөй элбеди, иштин дисциплиназы тыгыды, чындыы жаранды.

1986 жылда бригада план аайынча кажы ла гектардан 124 центнерден свекла өскүрүп жуунадар ордына 141,7 центнерден жуунадып алды, ченемел эдеечи участокто — 670 центнерден жуунаткан.

Калганчы жылдарда уренчиктердин производственный бригадазы совхозко малдын азыралы эдетен 5700 центнер свекла өскүреле жуунадып табыштырган. Жылына рентабельность орто тооло 39,3 процент болды.

Анайда школдың үренчиктери мал өскүрер ишке тын жөмөлтө эдип турулар. Совхозто кыралап өскүрүп турган свекланын тал-ортозын олоор эттилер, төс ферманы корнеплод-торло туй жеткилдедилер. Онон улам фермадагы уйлардын сүди кожулды.

Ого үзеери мал өскүреринде иштеп турган звенодо 6—8 класстардын үренчиктери 200 уй турган ферманын ишчилерине болужып турулар. Анчада ла жаш бозуларды кичееринде олоордын болужы тын. Олоордын ижи мынайда төзөлгөн: график аайынча 17 частаң ала 19 часка жетире балдар уйларды саап, азырап, кажаан-чеденнин ичин арчып жадылар. Жайгы каникулдардын күндеринде кыстар отпускка чыккан уй саачыларды солыйла, каникулдын өйинде 300 центнерге жетире сүт саагылайт.

Агаш кичееп өскүрөөчи үренчиктер былтыргы жылда 2,6 га жерде 800 мун чаал агаш өскүрдилер.

Школьниктер хозяйстводо өлгөн эдер, аш жуунадар ишке жантайын болушкылайт, балдардын садында ла яслязында иштегилейт, совхозтын мастерскойында айрууш-тырмууш эткилейт. Школдын жанындагы огородто картошко, капуста, согоно, огурчын, морковь өскүреле, үренчиктердин столовойына табыштырып жат.

Кышкыда 7—8 класстын үренчиктери — мал өскүрер иштин төзөгөлөрүн, 9—10 класстын үренчиктери — кыра ижинин агротехниказын, журтхозмашиналарды үренип жадылар. Уренетен программа аайынча тазыгып темигетен иш мал өскүретен комплексе, МТМ-да өдөт. Олоордо совхоз мал өскүреринин ле машиналарга үренеринин аңылу кабинеттерин жазаган. Уренчиктер практика өдүп иштейтен 5 жер бар.

Уренчиктер производственный бригадада иштегени школодогы ишке каршузын жетирбей, карын программада материалдарды быжулап үренип аларына, билип алганын иште тузаланарына болужып жат. Уредүчилер дезе, бригаданын ижинен алган чокым материалдарды школодо урок өткүрерде тузаланып жадылар.

Уренчиктерди ишке темиктирерин, олоорго профууламжы берерин школ ло совхоз жөптөжип, жаба өткүрүп турганы үренчиктерди механизатордын, жалаң ижинин, мал өскүреринин кандый бир специальнозын талдап алала, журт хозяйстводо иштеп артарына болужып жат.

Кызыл-Өзөктөгү орто школды калганчы үч жылда үренип божоткон 116 үренчиктен 111 кижиге квалификация алганы керегинде кере бичик берген, олоордон 42 кижж журттын бой-

ында (совхозто) иштеп арткан, 25 кижі јурт хозјайствоның техникумдарында да институттарында, профтехучилищелерде ўрене бердилер.

Бүгүн совхозтың кажы ла экинчи ишчизи — мындагы школды ўренип божоткон кижі. Андый болгоны хозјайствода керектерге сўреен јарамыкту. Совхоз 1986 јылда, 1985 јылдагызына кўрў, этти 120 центнер, сўтти 1100 центнер кўп табыштырган. Қуманак табыштырар план 112 процентке бўткен.

Оныла коштой ўренчиктердин производственный бригаданың ижинде, оны башкарып турганында једикпес-тутактар база бар. Бригадага берилген кыраның кеми ас, члендеринде ағылу кеп-кийим јок. Автобус бербеген учун, балдарды иштеп турган јерине јетирерге кўч.

Школдо балдардың технический ижин, ченемел ўткўрерин тўзўгўни коомой.

ҚПСС-тин XXVII съездинин јўптўриле, текши ўредўлў ле профессиональный школдың ижин јангырта тўзўйтўн тўс ууламјыларла башкарынып, Кызыл-Ќзўктўги орто ўредўлу школдың ўренчиктеринин коллективи совхоз-техникумның партийный организациязыла, дирекциязыла кожо ўренчиктерди ишке темиктирери јанынан чокым ууламјылу иш ўткўрери, бу јаан учурлу керекте једикпес-тутактарды тургузала јоголторын керексип туру.

У. ДЖАЗБАЕВ,

ҚПСС-тин обкомының пропаганда ла агитация бўлўгинде сектордың заведующийи

Лекция кычыраын жарандыра

Коммунистический партия ороондо жаан учурлу социально-экономический жаңыртулар баштаганда жаантайын пропаган-дистерге, лекторлорго жөмөнип жат. Шак ла олор партиянын сөзин албаты-калыкка жетирип, политиказын жартап айдып беретен улус.

Партия бисти албаты-калыкка ачык-жарык куучындажа-рына, кандый да чүмдү суракты чонымдап жартаарына үредет. Анайда иштеп билер лекторлор «Билгирлер» общественнын бистинг областыагы организациязында көп. Былтыр өткөн (четно-выборный конференцияларда олордын ады адалган.

Эң талдама лекторлордын тоозында: пединституттын пре-подавательдери — П. Е. Тадыев, В. И. Лимонов, М. Н. Сидо-ренко, Е. Т. Пустогачев, А. П. Кучин, Т. А. Троицкая; врач-тар — П. Д. Алябьева, А. В. Нешпор, Н. И. Кучиашева, А. С. Муратова; юристтер — Д. И. Табаев, М. В. Снедкова, Б. С. Филиппенко; журт хозяйствонун специалисттери — В. И. Завражнев, Б. И. Рудаков, Б. В. Альков, И. Т. Бахтуш-кин, Ю. Д. Бурый; жуунын ла иштин ветерандары — В. И. Плетнев, Ш. С. Ялатов, М. Д. Холод, А. Д. Кайгородов, Д. Д. Щетинин, Т. Б. Шонкоров, С. Я. Пахаев; үредүчилер — И. Я. Ивлев, Л. В. Ковалева, А. Б. Стрепетиллов, А. И. Казан-цева ла өскө дө көп нөкөрлөр.

Эмди «жаңырта тзззз», «түргендедер» деген сзстзр басты-ра жерлерде, ончо керектерде учурап туру. КПСС-тин Тзс Комитедининг апрель айдагы (1985 ж.) Пленумынын ла пар-тиянын XXVII сззздининг кийнинде эмдиги зйдинг некелтеле-рине келиштире «Билгирлер» общественнын ижинде жаңырту-лар база башталды.

Лекция кычыра ишти жаңырта тззззрининг учуры ла тзс ууламжылары — партийный башкарту ажыра келер зйдзг ишти ажындыра пландап, «Билгирлер» общественнын тзззмзл ижин жарандырып, лекторлорын тындырп, кычырылып турган лекциялардын идеяно-теоретический нзсззз, бийиктедери, сз-вет албаты КПСС-ке башкартып бздзрн турган полити-ческий, экономический ле социальный садачатарла жолбзду болорын жеткилдери. Кыскарта айтса, лекция кычыра ишти

яңырта тѳѳѳри кезек ѳйдѳ ѳдѳтѳн иш эмес, бастыра идеологический ишти јѳрѳмде болуп турган жаңы керектер аайынча жаантайын јарандырып туратан иштин бир бѳлѳги болуп јат.

Маанызына Лениннин орденин тагынган «Билгирлер» общественнын члендеринде бѳгѳн ѳч миллионнон ажыра кижѳ. Туулу Алтайда билгирлерди албаты-калыкка эки јарым мун лектор таркадып туру. Олор коммунистический партиянын идеологический ижинде быжу болушчылар.

«Билгирлер» общественнын областѳтагы организациязынын правлениези 163 — баштамы, 10 — районный ла городской организацияларынын ижин башкарат. Былтыр бастыра бу организацияларда отчеттор ло выборлор ѳткѳн. Жаңыс ла баштамы организациялардын башкараачы органдарына 460 лектор-общественник тудулган.

Общественнын областѳтагы организациязынын ижин жаңырта тѳѳп турганы керегинде кыскарта айдалы.

КПСС-тин XXVII съездинин кийнинде бис бой-бойыла колбулу ѳч задачаны бѳдѳрип баштаганыс. Олор — лекция кычырар ишти жаңырталар эдери јанынан съездтин некелтелери аайынча тѳѳѳри, социально-экономический ѳзѳмди тѳргендедеринде лекциялардын учурын тыңыдары ла лекционный пропаганданы башкараын чике тѳѳѳри.

Лекция кычырар ишти жаңырта тѳѳѳрин Харьковтогы организациянын ченемели аайынча баштаганыс. Бу ишти бѳлѳктеп ѳткѳрерге келишкен. Баштапкы бѳлѳк иштерде областѳтагы организациянын правлениезинин президиумынын јѳби аайынча бастыра јерлерде лекторлордын аттестациязын, лекция кычыратан аудиториялардын паспортизациязын ѳткѳрген. Партийный комитеттердин јѳмѳлтѳзиле лекционный пропаганданы башкаратан улус кѳстѳлгѳн.

Мында, ѳскѳ жаңы керектерде чилеп ок, јастыралар база болды. Организациянын ижин жаңырта тѳѳп барарында баштап бис тѳрген ичкерлей бергенис. Онон иш эмеш уйдај берген, кезик јерлерде токтој берди. Ончо лекторлор аттестация ѳдѳрине белен эмес, эмдиги ѳйдѳги жаңы некелтелер ле иште жаңы теоретический тѳп шѳѳлтелер эдип, арга-чыдалы јок болуп калдылар, кезик јерлерде нѳкѳрлѳр азыгѳи шѳѳлтелеринен айрылар, эски эп-арганы ычкынар кѳѳни јок болдылар.

«Билгирлер» общественнын областѳтагы организациязы бойынын ижин жаңырта тѳѳѳринде КПСС-тин XXVII съездинин јѳптѳриле башкарынып туру. Лекциялар кычырар

ишти жаңырта төзөбөринде партиянын областной ло краевой комитеттеринин бу сурак аайынча жөптөриле, КПСС-тин Төс Комитетинин «Коммунист» журналдын ижи керегинде жөбинде айдылган шүүлтелерле башкарынып турганы жаан једимдү болуп јат.

Лекция кычырар иштинг кеми эмдиги бйдө социально-экономический өзүмди түргендедер задачаларды бүдүрерин јеткилдебей турганы райондордо ло городто өткөн отчетту ла **выборлу** конференцияларда јарталды. Обществонын кезик лекторлоры жаңыртары ла түргендедери керегинде шүүлтени бойлоры јетире ондобой тургандары билдирет.

Бистинг ижисте жаңыртулар эдер ле түргендедер дегени — партиянын XXVII съезди тургускан задачаларды бүдүрерине лекциялар кычырганы ажыра жөмөлтө эдери. партиянын политиказын албаты-калыкка јартайтан јаны, жаан једимдү ле тын өзүмдү јаны эп-сүме ле аргалар табып тузаланары, **жалпы** кемге де тузазы јок калай ишти, куру-кей калыруушты туура таштаары.

Лекторлордын ижин бийик кеминде төзөгөдий байлык материал, жаан учурлу документтер бар. Олордын тоозында: КПСС-тин XXVII съездинин материалдары, КПСС-тин Төс Комитетинин Пленумдарынын жөптөри, Төс Комитеттинг идеологический сурактар, аракыдайтанын јоголторы, өскө дө жаан учурлу жөптөри. Олорды ончозын идеологический ишчилер, ол тоодо лекторлор бойынын ижинде күнүг сайын тузаланары керектү. Оныла колбой кезик лекторлор бу жаан учурлу документтерди билгир тузаланбай, учурын јетире ондобой, жаңыртулар эдерине ле түргендедерине жаан ајару этпей тургандарын темдектеер керек.

Лекторлордын билгирин јартаарга аттестация өткүргени **айалганы** чокымдап көргүсти. Кезик лекторлор јаны айалгада лекцияны керектү кеминде кычырып болбойтонын јартайла, аттестационный комиссия олорды лекционый иште турушпас эткен. Кезиктери арга-чыдалын билип, бойлоры лекция кычырар иштен мойнодылар. Аттестация мынан ары улай бдүп турар. Лекторлор талдаар иште бис Лениннин «ас та болзо, артык болзын» деген ээжизиле башкарынарыс. Өткөн аттестацияда 1131 кижини лекция кычырар правозы јок эткен.

Аттестация башталар алдында «Билгирлер» обществонинг областьтагы организациязында төрт мунга шыдар лектор тоололып турган болзо, аттестация өткөн кийнинде 2503 лектор артты, ол тоодо 1114 лектор — баштамы организацияларда, 752 лектор — городтогы ла райондордогы, 152 лектор —

областной звенодо. Арткандары — лекция кычырар ишти төзөп лө башкарып турган улус.

Бистин областьта 1984 жылда «Билгирлер» общественнын лекторлары 30 мун лекция кычырган, 1985 жылда — 20 мун, 1986 жылда 10 муннан эмеш көп лекция кычырылган. Анайда, кычырып турган лекциялардын тоозы там ла астап келди. Ненин учун? Ненин учун дезе, эмди көп лекторлор малчылардын турлуларында бололо, анда ас улустын алдына доклад эдип, куучын өткүргени, жаан учурлу байрамдарга учурлалган торжественный жуундарда, бирлик доклад эткени лекциялардын тоозына кожулбай јат. Ого үзеери аттестация өдөрдө лекторлордын тоозы база астаган. Эмди биске тоозы эмес, чындыйы, идеяный бийик кемп керектү.

Лекциялар кычыратан аудиториялардын паспортизациязы кандый өтти. Паспортизация өткүрер иштин амадузы — кандый лекцияны кандый улустын алдына кычыраы тузалу болорын јартаганы ажыра совет улустын ончо калыгын килдеери, лекционный пропаганданы өдүмдү ле једимдү эдип алары. Областьта бастыразы 880 аудиторияга паспортизация эдилген.

Лекционный пропаганданы төзөөчи ле башкараачы улус нени эдет, олоордын учуры кандый? Паспортизация эдилген кажы ла аудиторияда лекционный пропаганда төзөп башкаратан кижп бар. Олор партийный организация баштаганы ажыра кандый улуска не керегинде лекцияны качап кычыратанын ажындыра пландап алала, темдектелген өйдө улус жууп олорго ол лекцияны кычырып јадылар. Анайда эткени лектор ажындыра белетенер, лекцияны коллективтин керектериле, ижиле, бүдүрип турган задачаларла колбоштырар арга берип јат.

Је кезик јерлерде лекция кычыраын төзөп башкаратан улус бойынын ижин кичееп башкарбай јадылар. Мында көп керектер јербойындагы партийный комитеттерден ле баштамы партийный организациялардан камаанду. Парторганизациянын качызы лекция кычырар ишти төзөөчи кижинин ижин башкарып, ого болужып турган јерде лекция кычырар иш бийик кеминде болуп јат.

Андый коомой керектер Кош-Агаш, Ондой, Турачак, Чой райондордын кезик јурттарында ла Горно-Алтайск городто учурап туру.

Лекция кычырар ишти јангырта төзөгөни, аттестация ла паспортизация өткүргени пландайтанын јарандырды. Эмди лекциялар план-графиктер аайынча кычырылып јат.

Эмди Туулу Алтайда ишкүчиле жаткандардын коллективтеринин 80 процентке шыдарында лекциялар кычыарын жылдык план-график аайынча кычырып турганы улус кандый сурактар керегинде лекция угарга турганын аяруга алала, цикл лекциялар кычыар арга берип туру.

План-графиктерде база једикпестер барын темдектеер керек. Кезик коллективтерде график үзүлип турган учуралдар бар. Областьтын колхозторынын, совхозторынын, предприятиялеринин 20 процентинде лекциялар кычыратан план-график јок. Ол дезе тапту көп коллективтерде лекциялар кычырылбай турганын керелейт. Анайда јарабас. Ороондо јанырталар, кубулталар, эрчимдү иш башталган эмдиги өйдө, империалисттердин бурузыла телекейде керектер катулана берген айалгада кажы ла совет кижі солундар угарга, бойыннын билгирин элбедерге күүизеп, соныркап јат. Оны јеткилдейтен улус — «Билгирлер» общественнын лекторлоры.

Кезик хозяйстволордын ла предприятиялердин башкараачы ишчилери лекционный пропаганданы немеге бодобой тургандары билдирет. Ол јанынан бу јуукта өткөн отчетту ла выборлу конференцияларда јаан куучын ла тын критика болды. Лекциялар кычыарына учур бербей турган башкараачылардын тоозында: темир-бетон эдимдердин заводунын директоры нөк. Наумкин, «Алтайпромстрой» тресттин парткомунын качызы нөк. Дубов А. Н., Карымдагы совхозтын директоры нөк. Мещеряков В. Н., өскө дө кезик башкараачы ишчилер.

Областьта лекция кычыар ишти јарандыары көп нургунында бистин лекторлорыстан камаанду. «Билгирлер» общественнын областьтагы организациязы 1986 јылда баштамы звенодогы лекторлорло 29 семинар өткүрди. Городто ло райондордо 21 семинар, 8 областной семинар өткөн. Андый да болзо, бу иште једикпестер ле тутактар бар.

Темдектезе, 1986 јылда областьта өткөн семинарларга Чой ло Көксуу-Оозы райондордон алдырткан лекторлордын јүк ле талортозы, Ондой районнон оноң ас келген. Кажы бир тема аайынча лекторлордын областьтагы семинарына ол темала бир де лекция кычырбаган улус келип турганы бар.

«Билгирлер» общественнын лекторларынын тоозына јиит специалисттер кожулып турганы ас. Темдектезе, 1986 јылда Горно-Алтайск городтогы организациядан 24 лектор јүре берген, јаны член эдил јүк ле 4 кижини алган.

Кезик организацияларда аттестация јабыс кеминде өткөнин мындый керектер көргүзет. Городто общественнын член-

дери болуп турган улустын көбизи лекция кычырбай жадылар. 4 №-лү орто школдо 79 үредүчи иштейт, олардын жүк ле 12 үредүчи общественнын члендери. Же олардын көбизи городтын коллективтеринде бир де катап лекция кычырбаган. Педагогический институтта общественнын 87 лекторы бар, олардын ортодо 60 кизи — науканын кандидаттары, же лекцияны улай кычырып турган улус одустан эмеш көп.

Аттестациянын алдында турган задача — лекционный пропаганданы жарандыраы, лекция кычырбай турган улусты иштендирери, оныла коштой лектор болор жайалтазы жок улустан айрылары болгон.

Областьта лекция кычырып турган жерлер (аудиториялар) база астай берди. Онызы паспортизацияда јарталды. Јашөскүрим јуртаган кезик общежитиелерде, кичү аудиторияларда лекциялар болбой барды. Јангыс ла городто андый аудиториялардын тоозы јетенге шыдар. Улус јилбиркеген сурактар аайынча кычырылып турган лекциялардын тоозы ас. Областьта ас улусту јурттарда, мал өскүрген фермаларда лекция кычырылбай јат.

Лекторлор койчылардын турлуларында ас јүргилейт. Бисте научно-технический, атеистический, правовой, педагогический билгирлерди таркадарына, јашөскүримнин јуучыл-патриотический таскадузына јаан ајару эдер керек.

«Билгирлер» общественнын талдама лекторларынын ченемелин јууп таркадары, јиит лекторлорды ишке темиктирери, шеф-наставничествоны элбедери јаан учурлу.

Лекционный пропагандада партиянын ла комсомолдын, јуунын ла иштин ветерандары турушканы, анчада ла өзүп чыдап јаткан јиит үйени ишке коммунистический күүн-тапту эдип тазыктыларында тузалу болорын јүрүм көргүзет.

Лекциялар ажыра совет улусты јангы түп шүүлте эдерине тазыктырар, орооннын ээзи болгонына темиктирер. Пролетарский социалистический интернационализмге, албатылардын најылыгына, совет патриотизмге учурлалган лекцияларды көптөдө кычыраы керектү.

Быјылгы јыл — Улу Октябрьдын 70-чи јылдыгына учурлалган байрамду јыл идеологический ишти, ол тоодо лекционный пропаганданы элбедерин ле јаан өдүмдү эдерин керексийт. Партиянын сөзин эл-јоннын элбек калыгына јетирери — лектордын агару кереги.

С. С. КАТАШ,

«Билгирлер» общественнын областьтагы организациязынын правлениезинин председатели

Најылык ороондордын бирлиги тынгыйт

Телекейлик социализм там ла тыгып, јаан ийде алынат. Социалистический најылыктын государстволоры кижиги кижиги кулданбайтан, кучини жибейтен, бастыра улус тенг праволорлу болгон жаңы общество жүрүмдү, там ла жаан задачаларды жөнүлү бүдүрер аргалу болгонун көргүзүп, бойлорынын бирлигин тыгыдып, ончо керектерде өмөлөжип, жаан алтамдарла ичкери көндүгип турулар.

Бой-бойына экономикада болужар Советтин (СЭВ-тин) клендери ороондор исторический кыска өйдиги туркунына бастыра иштерде сүрөөн жаан једимдерге једип алдылар. Бүгүн социалистический најылык — эмдиги өйдө тыг тоомјылу ийде, телекейлик колбуларда ак-чек, амыр-энчү ле демократический башталга болоры учун турумкай тартыжаачы, империализмнин калжу ийделеринин өскө албатыларды бийлеер, базынар ла тоноор амадулу каршулу јолында буудак эдееч болуп јат. Карындаштык ороондордын албатылары келер өй јаар иженип, ырысту жүрүм там јаранарынан аланзыбай көрүп турулар.

Јер үстинде бүдүн-јарым миллиардтан ажыра улус социализмнин јолыла өзүп барып јадылар. Бу јолго олоор марксизм-ленинизмнин ойгор үредүзиле башкарынып, акту бойынын күүниле кирдилер. Жаңы жүрүмди төзөөчилердин бажында социалистический најылыктын государстволоры баргылайт. Олордын амадулары түнөй, социально-экономический өзүмди түргендедериле, улустыг јадын-јүрүмин јарандырарыла, амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдеери учун тартыжула колбулу текши задачалар бүдүрүп турулар.

Онын учун бу ороондор чоком ченемел алыжары, тыш политикада ишти јоптөжип ле өмөлөжип өткүрери кыйалта јоктон керектү боло берди. Анайда өмөлөжип иштеп турган өйдө најылык государстволордо башкараачы партиялардын башчы ишчилери туштажып турары жаан учурлу болуп јат.

КПСС-тин XXVII съездинин кийинде бу иш элбеген ле жаан једимдү өдөр болды. Оны 1986 јылда 11—12 ноябрьда Москвада СЭВ-тин клендери — социалистический государстволордын: Болгариянын, Венгриянын, Вьетнамнын, ГДР-

дин, Кубанын, Монголиянын, Польшанын, Румыниянын, Совет Союзтын ла Чехословакиянын марксизм-ленинизмнин үредүзиле башкарылган карындаштык партиялардын башкараачылары туштажып куучындашкан.

Найылык айалгада өткөн ачык-жарык куучында социалистический госу­дарстволордын ортодо өмөл­дөж­ө­рин мынан ары тын­гы­да­тан ла там жарандыратан сурактарды, жаңы обществодо бар байлык аргаларды канча ла кире толо тузаланарын шүүжеле, ичбойындагы ла тыш­жа­нындагы политиканын жаан учурлу зада­чаларында бирлик уулам­жылар жөптөп алдылар.

Москвадагы туштажуларда карындаштык партиялардын башчылары куучындажып жөптөжип алганы найылык ороондордын соци­ально-экономический өзүмин түргендедерине бастыра керектерде о­лордын колбуларын жарандыра­рына жөмөлтө эдерин КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозы темдектеди.

Политбюро 1986 жылда 13 ноябрьда өткөн жуунында социализмнин найылык ороондорында карындаштык марксистско-ленинский партиялардын башчылары тушташканы керегинде нөкөр Горбачев Михаил Сергеевич куучындаганын угуп шүүжеле, туштажуда жөптөжип алганы социализмнин ороондорынын ортодо колбуларды пролетарский, социалистический интернационализмнин ээжилери аайынча тең праволорлу, түней каруулу, экономикада бой-бойына астамду ла жаан тузалу болотоны ажыра элбедери жаанынан КПСС өткүрүп турган политикага жарап турганын темдектеди. Москвадагы туштажуда жөптөжип алганын СЭВ-тин өскө дө члендери ороондордын карындаштык партиялары жараттылар.

Алдынан бери жанжыкканы аайынча марксистско-ленинский партиялардын башчы ишчилери экономикада, наукада ла техникада өмөл­дөж­ө­рин мынан ары там теренжидерине жаан аяру этилер. Оныла колбой социалистический экономический интеграцияны теренжидери жаанынан Програмада темдектелген иштерди жүрүмде бүдүрерин түргендедери, хозяйственный керектерде өмөл­дөж­өтөн жаңы эп-аргалар табып тузаланары керектү деп темдектелди.

Бүгүн эдип баштайтан керектер — Бой-бойына экономикада болужатан Советтин ижин там жарандыра­ры ла тын­дары, производство кооперацияны теренжидери, карындаштык ороондордын биригүлери, организациялары, научно-шинжү өткүрер учреждениелери бойларынын ортодо көнү колбулу болотоны, ученылар ла специалисттер биригип иштеери, ортоктошкон пред­прия­тиелер төзөбөри.

Мында социализмнинг најылык ороондоры көп жылдардын туркунына эдип бүдүрүп алган промышленный, экономический, научный ийдезин жаба тузаланып, ийде-күчти, аргачыдалды бириктирип, жап-жаңы технологияла эн бийик чын-дыйлу продукция чыгарып баштаары керегинде куучын болуп жат. Шак ла анайда албаты-хозяйствонун өзүмин түргендедер, социалистический ороондорды капиталистический телекейден камааны жок эдип алатан арга бар.

Москвада өткөн туштажуда најылык ороондор өмөлөжип турганында жаңы эп-аргаларды шүүжерде СЭВ-тин члендери ороондордын 2000-чы жылга жетире научно-технический өзүминин былтыр күскиде жөптөгөн Комплексный программанын ууламжыларын ажаруга алып башкарылган. Шак ол Комплексный программа аайынча социализмнинг најылык ороондорунун телекейлик научно-производственный кооперациязы тззблгөнүн СЭВ-тин 1986 жылда октябрь айда Румыниянын ~~т~~ городаында — Бухарестте өткөн 42-чи сессиязы темдектеди. Эмди најылык ороондордын ортодо бой-бойыла колбуларлу жөптөжүүлөрдүн ле договорлордын системазы болуп калган бу программа социалистический экономический интеграциянын мынан ары теренжидетен ле элбететен тззблгө боло берди.

Социализмнинг најылык ороондоры — бой-бойына болужып турган карындаштык албатылардын тең праволу бирлик билези болуп жат. СЭВ-тин члендери болгон Европадагы социалистический государстволор эн бийик кеминде өткөн экономический жуунун жөби аайынча Вьетнамнын, Кубанын ла Монголиянын экономиказын социалистический најылыкка кирип турган ороондордын текши өзүминин кемине жетире көдүрер амадула, омордын албаты-хозяйствозынын бастыра ~~өлүктө~~ өлүктөрин түргөн өскүрерине болужып жадылар. Мында пролетарский, социалистический интернационализмнинг ээжилери жүрүмде бүдүп турганы анчада ла жарт көрүнөт.

Карындаштык ороондордын албатылары жаңы жүрүмнинг жолыла түргөн өзүп барып жатканы, омордын жадын-жүр там ла жаранып турганы телекейлик социализмнинг, онын тышжанындагы амыр-энчүге күүнзеген политиказынын тоом-жызы бийиктеерине жөмөлтө эдип жат.

Телекейде амыр-энчүни ле быжу жеткер жок болорын жеткилдээр амадула алтан тогус жыл мынан кайра жер үстинде албатылардын жүрүминде социализм бойынын баатыр алмдарын баштаган. Империализмнинг калжу ийделеринин каршулу кылыктарынан улам термоядерный жуу-чак башталар

жеткер тыгый берген эмдиги айалгада шак ла социализм амыр-энчүни корулап алатанына албатылар ижене бердилер. Онын да учун социализмнин најылык ороондорында башкараачы марксистско-ленинский партиялардын башчы ишчилеринин Москвада өткөн туштажузында эмдиги өйдөги телекейлик айалганын жаан учурлу сурактары аайынча шўўлтелерди угушканы жарт.

Социалистический најылыктын государстволоры телекейдеги керектерде амыр-энчўге кўўнзеген политиканы жўптўжўлў, ўмўлўжип жадылар. Совет Союзтын Коммунистический партиясы бойынын тышжанында ўткўрип турган ижинде карындаштык партиялардын болужына жўмўнўт.

Социализмнин најылык ороондоры, олордогы марксистско-ленинский партиялар Совет Союз Рейкьявикте ле онын кийининде ўткўрип турган политиканы бўткўлинче жарадып тургандары Москвадагы туштажуда айдылды. Эмди турган задача — ядерный жуу-жепселдерди жоғолторы ла тегин жуу-жепселдерди астадары учун, телекейде амыр-энчўни ле жеткер жок болорын жеткилдеери учун тартыжуда социализмнин ороондоры ўмўлўжўрин тыгыдары деп Москвадагы туштажуда жўптўшкўн.

Ичбойындагы экономический анайда ок тышжанында телекейлик политикада социалистический најылыктын ороондорынын, анайда ок олордын башкараачы марксистско-ленинский партияларынын алдында жаан учурлу исторический задачалар туруп жат. Бу задачаларды жўрўмде жеңўлў бўдўрери амыр-энчў ле социальный ичкери ўзўм учун тартыжунын бастыра фронтторында олор бирлик болғонынан ла тын ўмўлўшкўнинен камаанду болор.

2. Империалисттер жуу-жепселдерди кўптўткилейт

Жуу-жепселдерди кўптўдўрин токтодоры керегинде сурак эмдиги ўйдў чилеп кижиликтин историзында качан да турбаган. Мылтык-жепселди, жуулажар техниканы астадар задача бўгўнги кўнде социализмнин де, анайда ок капитализмнин де ороондорында журтаган ончо улустын алдында туруп жат. Бу задачаны бўдўргенинен кижиликтин келер ўйи камаанду.

Ол керегинде КПСС-тин Тўс Комитединин Генеральный качызы нўкўр Горбачев Михаил Сергеевич ле Индиянын премьер-министри Раджив Ганди 1986 жылда ноябрь айдын учында Делиде туштажарда кол салып жарлаган Декларацияда сўреен чокым ла жарт айдылган. «Жуу-жепселдерди кўп-

төдөрине чыгымдалып турган акча-жөөжө экономиканы өскүрүп тыңыдарына, улустың жадын-жүрүмин жарандыраарына ууланып турар учурлу. Жуу-жепселдерди көптөдөрүн токтодо-ло, эдилгенин табынча астадып жоголтсо, сүреен көп акча-жөөжөни телекейде жокту ла түреңи жүрүмди жоголтотон иштерге чыгымдаар арга болор деп, Декларацияда айдылганын јер үстинде журтаган калык тың јарадып уккан.

Делидеги Декларацияның бу сөстөри ак-сагышту улусты керсү түп шүүлте эдерине кычырат. Оныла коштой жуу-жепселдерди көптөдө эткенинен ума јок көп астам алып байып турган капиталисттерди бурулап јат.

1960 жылдан ала 1980 жылга јетире телекейде жуулажарына белетенер иштерге чыгымдар эки катап көптөгөн. 1986 жылда военный чыгымдар 900 миллиард доллардан ашкан.

Эң бай капиталистический государстволордо жууга белетенер иштерге чыгымдар үредүге ле су-кадыкты корыырына чыгымдардан чик јок көп болуп туру. Јаңы өзбөчи ороондордо жуулажарыла колбулу керектерге чыгымдар улусты үредерине чыгымдардан ажат, улустың су-кадыгын корыйтан иштерге чыгымдардан бир канча катап көп болуп туру. Кажы ла солдатка чыгым бүгүн телекейде школьникке чыгымдап турганынан алтан катап көп.

Жууга белетенериле колбулу иштерде бсжеп миллионнон ажыра кижн туружып јат. Кижиликтин жүрүмнне јаан каршудан өскө бир де тузазы јок бу иштерде канча кире көп эң талдама ишмекчилер, техниктер, инженерлер ле ученыйлар туружат, эң јакшы ла чыңдый материалдар чыгымдалат.

Күнбадышта буржуазияның пропагандазы жуу-жепсел эдеечи монополиялардың ээлеринин јилбилерин корулап, жуу-жепселдер эдери көптөп турганы көп улуска иш берип јат деп иекелеп јат. Анайда айдып турганы меке болгоны мындыј керектен јарталып туру. Америкада кийим көктөөр промышленностьто бир кижн иштеер јерди јаңыдан төзбөргө 10 мун доллар керектү болзо, жуу-жепсел эдер промышленностьто бир кижн иштеер јаңы јер төзбөргө 400 мун доллар керек. Анайда США-ның профсоюзтары чотоп турулар. Ого үзеери военный промышленностьто науканың јаңы једимдерин, автомашина, роботтор тузаланып турганын ајаруга алза, предприятиялерде ишмекчилердин тоозы көптөөр эмес, там астар. Мундар тоолу ишмекчилер иш јок артар.

Бойының бюджетинен жууга белетенерине чыгымдарды НАТО-ның члендери ороондор көптөдип турулар. Олордың бажында США туруп јат. Бу ороондо жуу-жепсел эдерине јы-

лына кижн бажына орто тооло 380 доллар чыгымдалып јат. Оны ээчий ФРГ — 228, Франция — 198, Норвегия — 182, Голландия — 178, Великобритания — 173, Бельгия — 160, Канада — 124 долларды чыгымдап туру.

Јуу-јепселдер көптөбди анчада ла США-да тыгыган. Олор јуулажар ийдезин тыгыдала, телекейди бийлеп отура-га амадап, јуу-јепселдерди көптөтпөйтөни керегинде јөптөжү-лерди ле договорлорды бузуп, јаан јеткерлү жагы јуу-јепсел-дер эдерге, олорды космоско чыгарарга кичесип турулар.

1986 жылда ноябрь айдын учында США-нын администра-циязы табару эдер стратегический јуу-јепселдерди көптөтпөй-төни керегинде СССР-дин ле США-нын ортодо кол салган ОСВ-2 Договорды бойы баш-билинип бузала, ядерный сна-рядтарлу канатту ракеталар јетиретен бомбардировщик-самолетторын көптөдип баштаган. США-нын бу каршулу ижин жагыс ла социализмнин ороондорында эмес, је анайда ок капиталистический государстволордо, онын эн јуук најаылары болуп турган НАТО-нын члендери ороондордо эл-јон јара-пай туру.

Великобританияда «Форк офис агентство» Англиянын башкарузы ОСВ-2 Договорды бузарга јарабас деп шүүп тур-ганын угусты. ОСВ-2 Договорды Франциянын башкарузы јарадып турганын корреспонденттерге премьер-министр Мит-теран айтты.

Грециянын премьер-министри Папандреу јарлаган анылу угузуда США табару эдер стратегический јуу-јепселдерди көптөдип турганынан улам јуу-јепселдерди көптөдөди жагы-дан тыгыр јеткер бары темдектелди. ОСВ-2 Договорды јарадып турганын Италиянын башкарузы база катап угусты. Ол керегинде орооннын премьер-министри Кракси США-нын президентине ийген письмодо айдылган. Вашингтон ОСВ-2 Договорды бузала, бойынын стратегический бомбардиров-щиктерин көптөдип баштаганы амыр-энчүге јаан јеткерлү болгонын Швециянын, Голландиянын, Норвегиянын, Бель-гиянын ла өскө дө кезик ороондордын башкарулары угусты-лар.

Парижте «Монд» газет США бойынын јуучыл авиация-зында канатту ракеталарла јепселген жагы самолеттор берип турганына учурлалган статьяда «Вашингтоннын калганчы өйдөги кылыктарынын учурын ондоорго күч» деп бичиди. Мында билерге күч неме јок. Пентагоннын калганчы кылык-тарында анылу учур бар. Олор Рейкьявиктеги туштажунун кийинде јуу-јепселдерди көптөдөди токтой береле, јуучыл-

промышленный биригүнийн астамдары астаарынан коркып, жуу-јепселдерди јаңыдан көптөдип баштайла, телекейде айалганы ойто катуландыруарга күүренип турулар.

Ол ок амадузыла Пентагон Түштүк Кореяда бойыннын оперативно-тактический «Лэнс» ракеталарын тургузып баштады. Американын империализми Түштүк Кореянын јерин Ыраак Күнчыгышта ла бастыра Азияда айалганы катуландыратан јер эдип алгалы удаган. Бого США-нын черүлериле кожо јүстер тоолу ядерный снарядтар ла бомбалар, оморды јетиретен ракеталар ла самолеттор экелип алдылар. Эмди дезе ядерный, нейтронный эмесе тегин снарядтарлу «Лэнс» ракеталар экелдилер.

Бу ракеталар ырада учпас та болзо, Түндүк Кореяны, бистинг Приморьяны, КНР-дин Түндүк Күнчыгыштагы јерлерин аткылаар аргалу. Бу ракеталарын тургусканыла Вашингтон Түндүк ле Түштүк Кореяны амыр-энчү демократический аргаларла бириктирер тартыжуга буудак эдерге күүренип туру.

Түштүк Кореяда США-нын бир мун километрге јетире учар орто ракеталары барын, портторында ядерный ракеталарла јепсенген керептер, аэродромдорында стратегический бомбардировщиктер турганын ајаруга алза, Американын империализми Ыраак Күнчыгышта ла бастыра Азияда амыр-энчүни ле јеткер јок болорын јеткилдеери учун элбеген тартыжуны албан-күчле туй базарга амадаганы јарт көрүнөт.

Ядерный жуу-јепселдер көптөйлө, тын катулана берген айалгада госуларстволордын, омордын башкаруларынын алдында турган задача — јеткер јок болорын ла амыр-энчүни тындыдары, жуу-јепселдерди, анчада ла ядерный жуу-јепселдерди көптөтпөйтөни јанынан кичеенери. Бу задачаны бүдүретен јол — ядерный ченелтелер өткүрерин токтодоры, эдилген ядерный жуу-јепселдерди көптөтпөйтөни јанынан кичеенери. Бу задачаны бүдүретен јол — ядерный ченелтелер өткүрерин токтодоры, эдилген ядерный жуу-јепселдерди табынча астадып барала, учында чек јоголторы.

Совет Союзтын амыр-энчүге күүнзеген политиказы шак бу задачаны јүрүмде бүдүрерине учурлалган. Оны бастыра телекейдин эл-јоны јарадып туру.

Н. ТОДОШЕВ

Иран — Ирак ортодо жуу-согуш: жуу-чактын учу-түби эки ороонго ло өскө государстволорго нени экелет

Жуу-согуш эн ле озо эки государствонун бойлорунун нефть иштеп алар промышленнозына уур чыгым эткен. Тартыш башталардын алдында Ирак өскө ороондорго нефть садары жанынан социалистический эмес ороондор ортодо жүк ле Саудовский Аравиядан сондоп, экинчи жерде, Иран десе үчинчи жерде турган. Жуунун алдында Ирактын иштеп алып турган нефтинин эн бийик кеми 165 млн. тоннага, Иранда — 156 млн. тоннага жеткен. Жуу-чактын башталганы ол ло тарыйын нефть иштеп аларын ла садарын кезем коомойтты: 1980 жылда — 44 млн. тоннага астаган, мыныла коштой өскө ороондорго садары 120 млн. тоннадан 32 млн. тоннага жетире жабызады. Нефтьтен алган кирелте 1980 жылда 26,1 млрд. доллар болгон болзо, онын кийиндеги жылда ол 9,8 млрд. долларга жетире түшти. Басрада, Киркукта ла өскө до городтордо нефть арутаар заводтор иштебей туруп калган, Зубайрада нефтехимический комплекс, өскө ороондорго нефть аткаар Фао, Мина аль-Бакр ла Хар аль-Аман порттор база иштебей жат. Ирактын 1971 жылдан ала (онон азыгыларын ажаруга албай) тудулган индустрия предприятнелерине эдилген чыгым 50 млрд. долларга једип јат.

Ираннын да жыл туркунына нефть садар аргазы жуу башталганыла колбой 23—35 млн. тоннага жетире кезем астады. Је оны иштеп аларын онын сонында тын элбедип, жылына 100 млн. тоннага јетирерге келишкен. Шак анайда, Ирак эмди жуунун алдындагы кеминен үч үлүзинин экүзин иштеп алат. Је Ирак керегинде анайда айдар арга јок. Мында жыл туркунына иштеп алып турган нефтьтин кеми жүк ле 60 млн. т. жуук. Нефть иштеп алары мынайып коркышту астаганы јангыс ла оны Персид булуңды өткүре тартып апарар арга јоголгоныла колбулу эмес, је анайда ок Сирия 1982 жылда Иранла тургускан јөптөжү аайынча онын јериле Средиземный талайга чыккан нефтепроводты бөктөп койгон. Бу нефтепроводло Ирак кунине 1 млн. баррель эмесе жылына 50 млн. тонна нефть өткүрип туратан. Эмди жүк ле Турциянын јериле өткөн сок јангыс нефтепровод артты. Киркук — Юм-мурталык проводло кунине 1 млн. баррель нефть өткүрилет.

Анайдарда, нефтьти иштеп алары ла садары аайынча Ирак (мыныла колбой акча кирелте де) Ираннаг чик жок тыг шорлонгон. Же мында айалганы кубултып турган бир керекти аяруга албаска болбос. ОПЕК-тин (нефть аайынча телекейлик организация) Иракка тургускан нефть садар кемјүзи кўнине 1.2 млн. баррель (жылына 60 млн. тонна) болгон, а чындап сатканы дезе 800 мунг баррельден өтпөйтөн, же ол једикпести Саудовский Аравия ла Кувейт толтыргылаган. Олор Ирактын чодына бойлорынын нефтин телекейлик рынокто кўнине 400 баррель нефть садып, алган кирелтеден акча көчүргилеп турган. Шак анайда Ирактын нефтьтен алып турган кирелтези ого берилген кемјү тужындагы кемине тендеже берген.

База бир јаан учурлузы Ирактын нефтьтин чыгара тартып садарга јаны нефтепроводтор салып турганы болуп јат. Мында узуну 480 км нефтепроводты тударын божодып, Кызыл талайда Янбу портко чыгып турган Саудовский Аравиянын нефтепроводыла бириктирилди. Онын кўнине нефть өткүрер ийдези — 500 мунг баррель (80 мунг т.); анайдарда, 1985 жылдын учына јетире Ирак бир кўнге садуга 1,5 млн. баррель нефть өткүрер аргалу боло берди. Бу нефтепроводтын экинчи бөлүгин (узуну 970 км, бүдүрер бии — эки жыл) бүдүрери база пландалган. Ол бүткен соңында Ирак жаңыс ла Саудовский Аравия ажыра кўнине 1,6 млн. баррель өткүрер аргалу болор. Удабас Турциянын јериле экинчи нефтепроводты өткүрери башталар (база Юммурталикке јетире, кўнине 500—600 мунг баррель). Учунда Американын «Бехтель» деп транснациональный корпорациязы база ла Кызыл талайдын јаказында Иорданиядагы Акабы деп јерге јетире кўнине 1 млн. баррель өткүргедий ийделү нефтепровод өткүрерге јөпсинген. Мыныла коштой Персид булуңнын јарадыла Ирактын јаны нефть өткүрер јазалын тудары пландалган. Ол суунын түбиле өткүрилер. Бу иштер бүткен соңында Ирак нефть сатканынан алатан кирелтезининг кеми 3—4 млрд. долларга өзүп чыгар.

Анайдарда, жуу-чактын баштапкы айлары тушта Иран ла Ирак бой-бойынан нефтьтин промышленнозын јайрадып алар, онон улам бастыра кирелтенин 90 процентин берип турган јөбжө јоголор, эки јаны экилези чучурап, тыныжы үзүлер деген кара амадулар бүтпей калды. Эки государство бой-бойыла жуулажып, бой-бойлорынын албаты-калыгын кырышылап тура, экономический јайрадылыштан карын да айрылып чыккан, иштеп алып ла өскө ороондорго садып турган нефтьтинг кемин элбеткенин шылтузында онон алган акча-

jööjölö гран ары јанынан јуу-чакка керектү материалдарды да, албатыны јеткилдегиди аш-курсакты да садып алгандый аргалу боло берген јуулажып турган эки орооннын бирүзинде де аш-курсак ла промышленный товарлар кезем једишпей барган учурал болбоды. Чындап айтса, бир кезек курсакты, товарларды өйлөп кемјирге келишкен. Темдектезе, Иранда кижі бажына айына 3 кг рис берип јадылар. Ол јуу-согуштын баазы айдары јок бийик; Иран јуу-согуштын керегине күнинде 11 млн. доллар чыгымдап турганы јарталган. Иранда да, Иракта да кара санаалулардан каран сакуп турган јайрадылыш болбой калды.

Јуу-чакла колбой Ираннан ла Ирактан нефть садып алары астадылганы телекейлик рынокто керекти уурладар дегени база темей болды. Иран — Ирак ортодо јуу-согушка айылдаш ороондор база тартылып коштоныжар деген иженчи база темей болды.

Мында куучын эн ле озо Персид булуннын јанында јаткан араб государстволор керегинде болгон. Олордын аялгазы, чындап та айтса, јетире чочыдулу болгон. Иранда «исламнын» экспансионизми (бийленетен), анчада ла онын бир кезигинде јуртап јаткан шиит укту улустын тоозы көп болгонун ајаруга алза (Бахрейде — эл-јоннын талортозы, Кувейтите — 20 процентке јетире), олорго көндүрө чочыду эдип туру. «Мусульман ороондордын башкараачылары бойын корулап алар јилбүлер учун Ирандагы кыймыгуга удурлашпас аргазы јок... Бастыра башкараачылар бойлорынын албатызы Ираннан јозок алгандый дежип коркыгылайт». Хомейнинин бу сөстөрине удурлажар бир де кижі чыкпады. Ого үзеери Хомейни «садынчак, чирик, базынчык ла каршулу јандарды антарар керек» деген кычырулар эткенине ајаарбаска болбос. Мында куучын Күнбадышка иженип турган монархический араб ороондор керегинде өдүп јат деп, Хомейни јажыт јоктон айдып турган.

Бу ороондордогы ээжилерге Хомейни башкарган Иран чочыдулу өштү боло берген, онон улам 1980 јылдын сентябринде Багдадта болгон керекти королевстволордын ла эмигранттардын төс городторында јакшызынып, јарадулу уткыганы јарт. Је мыныла коштой булундагы ороондордын башкараачыларынын бирүзи де Саддам Хусейнге ырыс, јенү, региондо Ирак бийленерин күүнзебеген, је революцион, экспансионист Ираннын ијдезин эмеи те болзо, јабызатканын учурлу болгон. Ого үзеери Саддам Хусейнинин јуучактын баштапкы неделелеринде калаптанып атылганганы

Иранның коркышту тынзыныжын жок эткен. Эки государство удура-тедире бойларынын ийделерин уйададып турганы јарт боло берген. Ол дезе булунда јаткан араб ороондордын јилбилерине келижип турган. «Арабтардын бирлиги» оlorды Иракка болуш јетирер кўўнге кōдўрген. Је бу керек ойлў кеминде оtkўрилген, ненин учун дезе иранецтерди тўйметпес, оlor араб нефтепромыселдерди бомбалаарынан кыйышсын деп кичеенер керек болгон.

Качан јуунын ајалгазы кубулып, Иран акалап барадарда, араб башкараачылар база ла кўйбўренип чыккандар. Иран јанынан коркыду база ла билдирип келген, је бу тушта ол азыйдагызынан чик жок коркышту болгон. Иракты оодо согуп, бактырып алган соңында «ислам революциянын» черўзи Аравийский јарымортолыктагы ороондордын грандарына чыгып келер, јенўге кōкиген бойынча грандарды оdўп бадр чочыду боло берген. Бу ойдон ала корольдордын ла эмирлардын алдына тура берген тōс задача Хомейниге јенў бербези болгон. Оlor аятолланы чугулдатпаска амадап, Иракка экономика јанынан болуш эдерин табынча тыгыдып келген. Оlorдын военный болуш јетиргедий арга-чыдалы да жок.

Иракка ачык болушты Иордания эткен. Хусейн король онын да јандагы ээжи Хомейнинин антарар деп кычырып тургандардын тоозына кирип јат деп јарт ондоп турган. Ого, оскō башкараачыларга кōрō, онын артыктангадый јангы мындый болгон: Иорданияда јангыс ла нефтьле аргадангадый ујан ујалу экономика жок, ол Ираннын октомолду бомбардировщиктеринен коркыбай да турган. Ол ло ойдō Сирияла коомойтый берген колбулар Иракла јууктажарына јол ачып турган. Сириядагы керектер Ирак—Иран ортодо блааш-тар-жышка Египет кандый кўўн-тапту болорына салтарын јетирген. Президенти мусульман фанатиктердин колынан оlгон ороонго кудай да јангы, революционный амадузы да јарт билдирип келген ээжиге удурлажа тартыжары келижип калар эди. Ол ойлордō Америкага оtkōнижип, оны ээчип турган Египет «ислам революцияны» кōрōр кўўни жок болгоны јарт.

Иракка азыйдан бери оdндў Сирия Иран јанына јайылган. Је андый да болзо, Сириядагы баасистский ээжи идеологический јанынан Хомейнинин революциязынан ыраак башка болгон. Сириянын кийининен оныла јуукташкан Ливия барган. Је азыйгы тургузылып келген јоптōжў-колбулардан кōрзō, Триполи ле Багдад ортодо идеологический кōрўм-шўўлтердин бирлиги ас та болгон болзо, Каддафинин «арабизми» оны Иракты јомōорине ууландыар учурлу болгон.

Иран—Ирак ортодогы блааш-тартыштарда Сирия ла Ливиянын көрүм-шүүлтелери араб ороондордын тышжанындагы политиказында бойлорынын ла жибүзине болуп тартыжатаны текши региондогы жибүлөрдү акалап чыгар аргалу болгонун жарт көргүсти. Мында төс сурактар, темдектезе, идеология, национализм туура ташталат.

Бу жанынан Израильдин көрүм-шүүлтези, кылык-жангы ажарулу. Хомейни сионисттерге, кезикте десе еврейлерге де удурлаштыра айткан куучындарында энг ле тын казырланган араб экстремисттерденг сондобой туру. Ого үзесери Ираннын башкарузы Палестинаны жайымдаар күүндү болгонун ачыгынча жарлап, мынызыла Ливанда Израильге ле Америкага удурлашкан шиниттердин екпиндү тартыжаачы-башкараа чыларына жөмөлтө эдип жат. Исламнын солдаттары удабас мүргүүлди «Багдадтан Иерусалимге бараткан жолдо» өткүрер деп, бир катап Ирандагы меджлистин председатели Рафсанджани угускан эди. Же бу керек Израиль Иранга жуу-жеспелдү болуш жетирерине бир де буудак болбой туру; жетирүлөрдө айдылганыла болзо, 1984 жыл башталарга жетире Израиль Иранга 500 миллион доллардын баазына турар мылтык-жеспел саткан. «Палестинаны жайымдаары» жанынан Израильдин кычырузын, байла, тын ажаруга албай, Израильдин башкараачылары энг ле озо олоордын жерине жууктай жаткан Иракты жайрадар, күчин уйададар деп шүүнүп турган болгодый. Экинчи жанынан алза, Израиль Ираннын жаан жөнүзине бөтпей, ол ок өйдө Ираннын жуу-жеспелдү ийдезин тыгыдып, жуу-согушты канча ла кирези удадар, государстволордын экилезинин ийдезин уйададар күүндүзү көрүнүп туру. Андый көрүм-шүүлте США-нын бийиктей жамылуларынын күүндерине келижип турган болгодый. Оскө кижжи эмес, Киссинджер бойы мынайда айткан эди: «Энг артыгы — экилези жегдирткен болзо».

Мындый көрүм-шүүлте, байла, күнбадыш ороондордо элбеде жарлу болгодый, анда Тегераннын да, Багдадтын да ээжилерин тын ла жараткылап тургандары билдирбейт. Же андый да болзо, көп жарымдай морально-политический де, анайда ок практикада, материальный да жанынан Ирак жаар жайылгылап тургандары билдире берди. Күнбадышта эл-жон Иракта болуп турган керектерди ас билгилеер, же Хомейнинин азыйгызына жайылган көрүм-шүүлтелери, ислам учун көн-көрө жыгылгадый ла өскөзи де керегинде көпти уккандар. Элбек жетирүлөрдүн аргалары ажыра Иран керегинде коркышту коомой сүр журалган. Бүткүлүнче айдар болзо, Иракты

кемизи де сүүбейт, Иранга удурга жараду жок көрүм-шүүлтелер акалап туру.

Же керек бастыразы ла эл-жоннын көрүм-шүүлтезинде эмес болгоны жарт. Күнбадышта башкараачы ла салтарлу ийде-күчтердин политический ле экономический амадулары коштой ороондорды Ирак жанына жайылзын деп албадагылайт. Баштапкызында, Хомейниден күүнге келишпес кылыктарды Саддам Хусейннен көп сакуырга келижер деген шүүлтеле ончолоры жоп болгодый. Же мында керек жангыс ла Ираннын экономикадагы байлыгы өштүзинен бийик болуп турганында эмес, «революциянын экспорты» деген философия аайынча түймөсөнчик көдүрилеринен коркыгылап турганында.

Багдадтын башкараачыларынын мааныларында революционный ла социалистический лозунгтар бичилген де болзо, Күнбадышта омор жаар тын ла революционный кубулталар эткедий ийде-күчтү улус деп кем де көрбөй жат, же бу жанынан Ираннын башкараачылары керегинде шүүлтелер толтыра.

Экинчизинде, Иран Персид булунда бийлөөчү айалгада боло бергенин, бу Күнбадыштагы экономикага сүрекей жаан учурлу региондо учы-түңи билдирбес түймөсөн, кубулталар болордон айабазы жарт. Бу Күнбадыштагы ороондордын ээжилериле түнөйлежип турган ээжилерлу райондогы госу-дарстволордо эмдиги жанжыгулар чек өскөлөнө дө берерден маат жок.

Учинчизинде, Ирак бүгүн Күнбадыштагы ороондорго Иран-нан чик жок тын астамду болуп жат. Американын прессазы мында жуу-чак башталардан озо Иракты «алтын тамыр» де-жиб туратан. Онын элбек нефтьтү байлыгына тайанган, түр-ген ле экпиндү өзүп турган экономиказы Күнбадыш Европа-нын, Янониянын ла Американын бизнесмендерин торт ло жаландырып, ачаптандырып турган. Хомейни башкарган Иран бу жанынан бир канча уйан деп айдарга жараар.

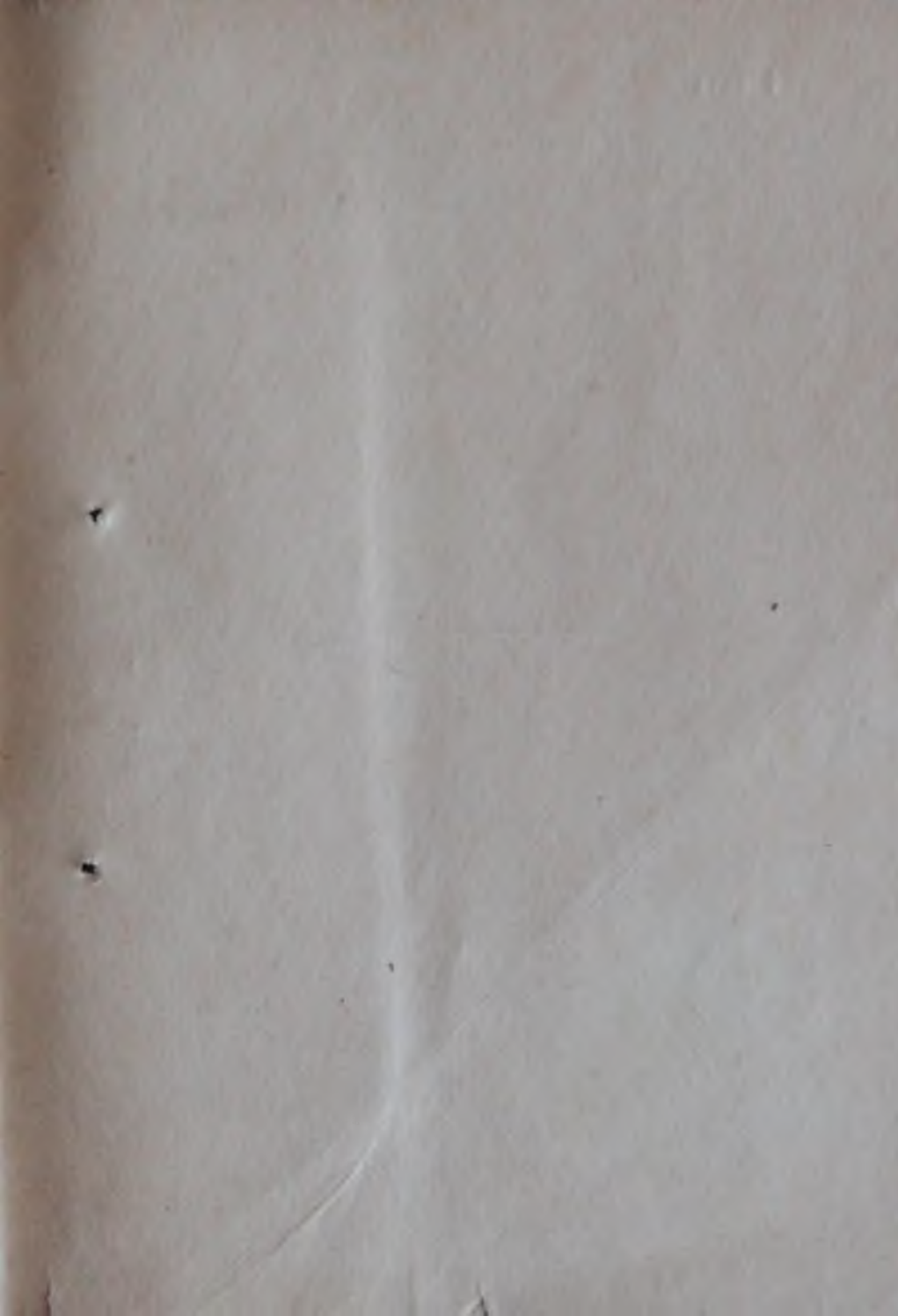
Бу керектер ончозы капиталдын державалары Иран жең-диртерине күүнзеп туру деп айдарга база болбос. Керек ан-дый болгожын Күнбадышка жеткер болордон айабас (олор-дын шүүлтезиле болзо). Ираннын ичбойында түймөсөн, со-бырылта болуп, керек десе жанга сол жандай турган («совет-терге түнөй») политический ийде-күчтер де келерден маат жок. Бого үзеери Хомейнинин ич бүдүминде бүткен комму-низмге удурлаштыра системазы Күнбадыштагы политиктер-дин көрүжиле оморго жарап та жат: коммунисттерди ле сол партияларды истеери, афган контрреволюционерлерге болуш ла өскө дө. Империалист ороондордын башкарулары Иранда

бүгүңги јанның ээжилерин арттырып алар күүндү, табынча, Хомейни өлгөн кийинде, ол ээжилерди «чын јолго» кийдирип, эм тургуза Тегеранның «экспансиязының аргаларын» јоголтор, хомейнисттер революцияны өскө ороондорго јайар күүндерин туй чабар шүүлте-амадулу. Бу јанынан алза, Иран — Ирак ортодо јуу-чак Күнбадыштын күүн-табына келиштире тузалу керек болуп јат. Оның да учун анда јуу-кырышты канча ла кире удадар күүндүлер. Мыныла колбой бу јуу Вашингтонго база бир јанынан тузалу: ол јуу Иракка араб ороондордо Израильдин калју јуузына эрчимдү удурлажар арга бербейт. Керектин төзөлгөзин алза, качан јуу өдүп турар тушта (айса болзо оның кийиндеги де бир канча өйгө) Иракты араб-израильский керектерде тың ийде деп тоого албаска јараар.

Шак мынан улам империалисттердин јажытту өткүрип турган амадузы јарталат: јуулажып турган эки ороонның кажызына да ару јенү күүнзебес.

Калганчы јылдарда Иранның јуу-јепселдү күчи акалай берерде, эмди јүдек болуп турган јанына — Иракка болушты түрген-түкей тыныдар. Шак бу керекти Франция анчада ла тың чырмайып бүдүрет.

Ф. МАРАЧЕВ,
КПСС-тин обкомының лекторы

4 акча